

Etruskové a starověký Řím

Etruské umění

- Etruskové pronikli do **západní části severní Itálie** pravděpodobně z Malé Asie 1000 př. n. l., psali písmem odvozeným z řecké abecedy, největšího rozmachu dosáhli v 6. století před naším letopočtem město
- vytvořily federaci dvanácti měst, měli rozvinuté zemědělství, vyspělou řemeslnou výrobu a námořní obchod, otrokářský systém, první gladiátorské hry, nejvýznamnější město Veja
- měli antropomorfní náboženství po vzoru Řeků a věnovali se zkoumání budoucnosti (věštění z letu ptáků, z vnitřností zvířat) pohřební rituál – snímání posmrtných masek
- zánik připojením k římské říši ve 3. století před naším letopočtem

☐ charakteristické rysy etruského umění

- výrazně **ovlivněno řeckým archaickým uměním**, kartaginským a orientálním uměním
- rozvoj ve třech zeměpisných oblastech
 - na severu Itálie v oblasti pádské nížiny,
 - v oblasti Latia (střední Itálie s Římem, založení Říma 753 př. n. l.), největší rozmach
 - na jihu Itálie v Kampánii
- tvoří spojnici mezi řeckým a římským uměním

Architektura

- **chrám se sloupy**, vynálezem etruských stavitelů je **toskánský sloup** (sloup s prstencem pod dórskou hlavicí), ovlivněn řeckým chrámem
- **chrám pódiový** - většinou **prostylos** na kamenné vysoké podezdívce, dvě a více cel províce bohů, sloupová vstupní hala, schodiště z průčelí, sedlová střecha s velkým přesahem
- **pohřební architektura** (hrobky pro příslušníky vládnoucí třídy)
 - hroby šachtové (kónická šachta)
 - skalní (tesány v tufu a travertinu s plochými stropy)
 - komorové (vyzděné z tufových kvádrů, nepravá klenba a **od 5. století pravá valená klenba**)
 - tumulus (tvar z hlíněné mohyly)
- **atriový dům** – obdelníkový dům s vnitřním dvorem
- **užitkové stavby** – kanály, mosty, silnice, kanalizace, akvadukty - **Cloaca maxima** (5. stol.př.n.l) velký římský kanál, který ústí pod moderním mostem a ještě plní funkci – valená klenba
- **stavební materiály a prvky** - **cihelné zdivo** a kamenné zdivo , **kyklopské zdivo** – kamenné velké kvádry, „hrázděné zdivo“ – sušené cihly do dřevěné konstrukce, **opus quadratum** – velké pravidelné kvádry různých velikostí sestavovány do pravidelných řad a spojovány tekutou hlínou, **sloupy**– zpočátku dřevěné, později kamenné, **klenby pravé valené a klenby nepravé**

Sochařství

- **sochy z kamene, bronzu a pálené hlíny**. kovové a terakotové posmrtné masky
- monumentální sochy – sochař Vulka - **terakotový Apollón z Vejí**, **Vlčice kapitolská z bronzu** – kol. 470 př. Kr., symbol Říma umístěný na Kapitolu, stylizovaný naturalismus, sošky Romula a Rema byly doplněny v 15. stol.
- portrétní realismus – **etruský sargofág**, víko ve tvaru lehátka na němž jsou zobrazeny dvojice manželů nebo jednotlivé postavy v pololežící podobě, rozvoj portrétu umožnilo snímání posmrtných masek, následně vytváření kovových nebo erakotových masek, které kryly tváře zemřelých

Malířství

- nástěnné malířství v hrobkách (Tarquinie) – výjevy ze života zemřelého, náboženské představy o záhrobí (Hrobka Leopardů – průvod hudebníků)

Užité umění

- především bronzové nádoby s plastikami, reliéfy a rytinami, bronzová zrcadla, šperky s filigránem a graulací
- keramika z černé hlíny kovově lesklá – bucchero

Římské umění

- kmeny (Italikové, později Etruskové a Latinové) osídlily Apeninský poloostrov 2000 let p.n.l. a vytvořily městské státy
- počátky Říma – 753 p.n. l. založen dvojčaty Romulem a Remem, které podle legendy vychovala vlčice (římský symbol), římský stát se později stal nejsilnější velmocí jihu Evropy
- v římském státě zpočátku vládlo sedm králů, poslední král byl pro svou krutost svržen a byla nastolena republika, (vládl senát složený z bohatých patriciů, chudí plebejci byli svobodní občané s omezenými právy, otroci byli bez práv), po pádu republiky bylo nastoleno císařství a říše rozšířena o mnoho provincií, později říše z důvodu krize rozdělena na západořímskou (zánik 476 n.l.) a východořímskou říši (zánik 1453 n.l.)

□ charakteristické rysy římského umění

- římské umění převzalo charakteristické znaky umění etruského a řeckého (sloupy), dále se rozvíjelo podle potřeb říše – rozvoj zemědělství, pastevectví, obchodu, válečné výboje, získávání kolonií
- stavby byly více světské s důrazem na potřeby veřejného života (silnice, lázně, vodovody, kanalizace)
- v umění se vystřídala období realismu, klasicismu, idealismu a schematismu
- urbanismus – města se stavěla podle plánů s pravoúhlými ulicemi a až čtyřposchodovými domy
- **mythologie** – zprvu uctívali přírodní bohy (Cecera – bohyně úrody, Fauna – ochránce stád, Silvana – bůh lesa)
 - po sjednocení a založení Říma ustanovili státní bohy (podle řeckých), Jupiter – nejvyšší bůh, Mars – bůh války, Janus – bůh počátku, Neptunus – bůh moře, Vulcanus – bůh ohně, Diana – bohyně lovu, římscí bohové měli podobné vlastnosti jako řeckí bohové
 - po vzoru Etrusků se zabývali věštěním budoucnosti

Architektura

- základem řecká estetika, jasné rozlišení mezi formou (pulchrum) a účelností (dekorum)
- používání **litého zdiva**, kombinace architrávového systému, používání kleneb a kupolí
- sloupové římské řády: toskánský, římsko – dórský, římsko – iónský, římsko – korintský, kompozitní (superpozice v patrovém řádu – ve spodním podlaží je uplatněn ten nejrobustnější sloupový řád (např. dórský), o podlaží výš je uplatněn sloupový řád iónský a úplně nahoře řád korintský)
- **chrámy** – podobné řeckým chrámům, použité sloupy (**římský PANTHEÓN**, portikus se třemi řadami korintských sloupů z r.127 n.l., výška stavby se rovná šířce 43,2 m a poloměr základny se rovná poloměru kupole 21,6 m)
 - **chrám podélný pódiový typ** - vysoká podezdívka, schodiště z průčelí, nástup zdůrazněn sloupovým portikem, boční stěny většinou s polosloupy, cela někdy klenutá
 - **chrám centrální** - většinou kruhová cela a sloupový ochoz, někdy sloupový portikus, půdorys kruhový nebo osmiúhelný přesahem
- **baziliky** – soudní budovy a tržnice, stavba o lichém počtu lodí /budov/, prostření budova nejvyšší
- **termy** – římské lázně, mimo lázeňských místností zde byly čítárna, knihovna, divadelní sál, tělocvična, hřiště, kolonády, zahrada / v Římě bylo 11 velkých lázní a 1000 malých/
- **amfiteátry** – obrovské stavby pro pořádání gladiátorských her, největší **Koloseum pro 45 000 lidí**
- **cirkus maximus** – obdélníkový stadión pro pořádání koňských dostihů a sportovních her
- **divadla** – obdélníkové patrové stavby s hlubokým jevištěm pro herce, polokruhové hlediště pro diváky
- **císařské paláce a vily** bohatých patriciů – nejproslulejší je **Hadrianova vila** v Tivoli
- **vítězné oblouky a sloupy** – Titův oblouk a **Trajánův sloup v Římě**, oslava vítězných tažení
- **mauzolea** – hrobky císařů
- římské veřejné stavby – 90 000 km dlážděných silnic, mosty, akvadukty /vodovody/ a kanály
- římské domy – domy s vnitřním pravoúhlým atriem, bazénem na vodu, sloupovým ochozem

Sochařství

- pod vlivem řeckého sochařství a realistického etruského sochařství, rozlišujeme:
 - **realistické** sochařství – socha Augusta z PrimaPorty
 - **iluzionistické** sochařství – Traianův sloup (několikvrstevné reliéfy zvyšují iluzi perspektivy)
 - **idealistické** sochařství – podobizny císařů, vladařské portréty (zbožnění císaře), busta Vespasiana a **jezdecký pomník Marca Aurelia**
- novým žánrem jsou busty, sochařské podobizny císařů a jezdecké sochy, hojně se uplatňuje reliéf na stavbách vítězných oblouků a sloupů
- sochy jsou především z mramoru

Malířství

- náměty z mytologie, krajinomalby, portréty, také náměty z běžného života, výjevy z gladiátorských her, z lázní

- **freskové malířství** dochováno v Pompejích (město zničeno roku 79 n. l. výbuchem Vesuvu), díky této katastrofě rozeznáváme tzv. pompejské slohy:
 - první pompejský sloh – **inkrustační** malba - vykládání stěn barevným mramorem a vzácným dřevem
 - druhý pompejský sloh – **iluzivní** malba přírody a architektury, která měla vytvářet iluzi skutečného prostoru (**iluzionistická malba z Pompejí**)
 - třetí pompejský sloh – kombinace **iluzivní** malby s **dekorativními** plochami (především malby rostlin a květů), pohled do zahrady – Liviina vila v Římě
 - čtvrtý pompejský sloh – **fantazijní** malba, nadměrné množství ornamentů a zdobení, **dům Vettiů v Pompejích – Herkules a dítě**
- **mozaika** – obraz z barevných kamínků a polodrahokamů, většinou na podlaze
- **fajjúmské portréty** – realistické portréty na destičkách, které se vkládaly se zemřelým do rakve (portrét mladé dívky z počátku 3. století n.l.)

Užité umění

- kovotepectví, zlatnictví - vázy z bronzu, stříbra s reliéfní dekorací, zlaté šperky a medaile, nádobí
- řezání gemm (do hloubky) a kamejí (plasticky) z drahokamů a z polodrahokamů
- pečetěná keramika červeně glazovaná s raženými vzory
- sklářství - foukání, rytí, malování, natavování barevných nití, foukání do forem s reliéfem, dvouvrstvé sklo, zatavování zlaté fólie atd